

СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ ЯК ДОКТРИНА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Кінець ХХ століття – початок ХХІ століття – період надзвичайно складних, багатовекторних, динамічних змін у всіх сферах суспільного буття. Всі ми є свідками того, як щоденно глобалізаційні процеси, перманентні локальні, регіональні і світові економічні кризи продукують нові виклики та проблеми у царині соціального розвитку. Наукова спільнота та політична еліта усіх рівнів небезпідставно стурбована станом розвитку соціально-трудої сфери і пропонують свої рецепти подолання кризових явищ та забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку на усіх рівнях – від наносистеми (економічної діяльності індивіда) до мегасистеми (світової економіки).

Надбанням останніх десятиліть є поява багаточисельних концепцій, доктрин, ініціатив, що мають на меті відповісти на виклики, які постали перед соціумом на рубежі двох тисячоліть, та сприяти забезпеченню добробуту, високої якості життя світової спільноти. До числа відносно нових доктрин, що мають слугувати вирішенню означених вище глобальних завдань, відноситься й доктрина “соціальної згуртованості”. Її генезис, змістові характеристики та напрями практичного втілення і є предметом цієї статті.¹

Перш за все, зазначимо, що соціальна згуртованість як соціально-економічна категорія певний час мала суто наукове значення. В останні роки в країнах Європейського Союзу, ряді інших країн це поняття спочатку перекочувало у програмні документи, концепції та згодом набуло практичного звучання. Нині положення Концепції соціальної згуртованості, що розроблена у 90-ті роки минулого століття, розглядаються багатьма країнами Європи у якості прикладного посібника при розробці основних засад та положень національної соціальної політики. Ця ж доктрина використовується багатьма компаніями, іншими бізнесовими структурами при формуванні корпоративної соціальної політики.

Соціальна згуртованість – складне, багатопланове явище. У найбільш загальному його розумінні – це включеність і участь членів суспільства у політичному, економічному та культурному житті; це почуття солідарності й належності до суспільства, що засноване на ефективному використанні громадянських прав та інших надбань демократичного суспільства. В основі соціальної згуртованості суспільства – добробут абсолютної більшості громадян, гармонійні і стабільні відносини, мінімізація соціальної ізоляції та соціальної дезінтеграції.

Перш ніж подати розгорнуту характеристику соціальної згуртованості і прикладні аспекти її імплементації в соціальну політику, маємо з’ясувати причини, що актуалізують формування та розвиток цього соціального інституту. Чому міжнародні організації, політична еліта багатьох країн активно опікуються проблематикою соціальної згуртованості та розглядають її у якості сучасної доктрини забезпечення стійкості розвитку суспільства?

Відповідь на це питання слід шукати у площині глобальних викликів, що постали практично перед усіма країнами на рубежі двох тисячоліть, зростання нестійкості соціально-економічного розвитку, кризових явищ у соціально-трудої сфері. В умовах нових викликів

---

¹ При підготовці цієї статті використані керівні документи Ради Європи, матеріали конференцій, що проведені цією міжнародною організацією з проблематики соціальної згуртованості і, зокрема, конференції Міністрів соціального блоку держав-членів Ради Європи, відповідальних за соціальну згуртованість (Москва, 26-27 лютого 2009 р.), Декларація цієї конференції “Інвестувати в стабільність і добробут суспільства”.

та ризиків, що породжені глобалізацією світової економіки, зростанням міжнародної конкуренції, все частішими економічними та фінансовими кризами² зростає нестійкість економічних систем. Останні стають все вразливішими до появи нових та активізації дії традиційних загроз, що мають як зовнішнє, так і внутрішнє походження.

Світова наука, політикум, владні структури і господарська практика серйозно стурбовані нестійкістю соціально-економічного розвитку і небажаними його наслідками та настійливо шукають шляхи розв'язання проблем соціально-трудої сфери й інших складових економічної системи. У цьому контексті звернімося до виступу Генерального директора Міжнародного бюро праці (МБП) на 97-й сесії Міжнародної конференції праці (2008 р.) з доповіддю “Гідна праця: стратегічні виклики на майбутнє”, у якій зазначається: “Нині світ знаходиться на роздоріжжі з економічної, соціальної і природоохоронної точок зору. З одного боку, ми є свідками трансформативної сили процесу економічної глобалізації, яка відкриває нові можливості економічного зростання завдячуючи технологіям, інвестиціям і торгівлі. З іншого боку, ми знову і знову ставимо запитання стосовно якості економічного зростання і його наслідків для оточуючого середовища, а також для соціальної згуртованості і стабільності, включаючи розширення нерівності”.³ У цій же доповіді Генеральний директор МБП наголошує і на наступному: “... матеріальний прогрес сам по собі не може бути стійким, якщо одночасно не еволюціонують цінності, що покладено в основу нашої ідеї гідної праці – свобода, рівноправність, гарантії захищеності, безпека і достоїнство людини”.⁴ Тож не випадково на порядок денний висувається проблематика соціальної згуртованості як досягнення стану у соціально-економічному розвитку, за якого зберігається соціальний мир та створюються передумови для подолання невпевненості, непередбачуваності, нестійкості у різноманітних її проявах.

Отже, формування за активної участі держави та інших інститутів громадянського суспільства передумов, інститутів і заходів, за яких соціальна згуртованість стає реальністю – одне з основних завдань будь-якої країни. Ще більш актуалізується ця проблематика для країн, що знаходяться на етапі глибоких політичних, економічних, соціальних реформ та не займають лідируючих позицій в економічному розвитку. До числа таких країн відноситься й Україна.

Соціальна згуртованість має, з одного боку, об'єктивні передумови щодо становлення і розвитку, а, з іншого, немало чинників, які перешкоджають такому розвитку подій.

До числа об'єктивних передумов становлення інституту соціальної згуртованості маємо віднести:

- підвищення рівня і якості життя населення у більшості країн. Незважаючи на перманентні кризові явища останніх років в динаміці прослідковується покращення показників, що характеризують матеріальний добробут населення;

- нову якість робочої сили, яка потребує та вимагає більш “соціалізованого” ставлення до свого буття;

- розвиток інститутів громадянського суспільства, які продукують більш цивілізовані суспільні відносини;

- посилення ролі міжнародно-правових норм у царині соціально-трудої відносин.

Водночас активізується дія цілого ряду чинників, що перешкоджають встановленню цивілізованих відносин у соціально-трудої сфері та зростанню соціальної згуртованості суспільства.

До числа останніх слід віднести:

---

² За даними Міжнародного бюро праці з початку 1970-х років у світі зареєстровано більш як 100 системних фінансових криз різного характеру.

³ Доклад Генерального директора МБП: “Достойный труд: некоторые стратегические вызовы на будущее”. МБП. Женева. 2008. – С. 1.

⁴ Там само. – С. 2.

- стале поширення ліберальних концепцій у царині формування політики економічного і соціального розвитку;
- зростаючу індивідуалізацію трудової поведінки та відносин у сфері праці як результат та наслідок підвищення гнучкості ринку праці;
- підвищення ролі транснаціональних корпорацій у формуванні політики на ринку праці та обмеження можливостей інститутів держави щодо незалежного впливу на соціально трудову сферу;
- зростаючу поляризацію у рівнях доходів населення;
- формування суспільства споживання та суспільства “індивідів”, що сповідує споживацькі настрої та мотиви поведінки;
- деградацію моральних цінностей та трудових установок громадян;
- нерозвиненість відносин, що мають віддзеркалювати демократичний устрій суспільства;
- зростання розбіжностей між проголошеними соціальними правами і практикою їх реалізації.

Наслідком дії означених вище чинників є те, що в усіх суспільствах не виключаючи й ті, що прийнято називати громадянськими, тією чи іншою мірою існує як соціальна згуртованість його членів, так і соціальна відчуженість. При цьому співвідношення у суспільстві станів “злагода” – “розбіжність” все частіше складається на користь останнього. Це дає підстави багатьом дослідникам, політичним лідерам вважати, що соціальна згуртованість знаходиться під загрозою. У будь-якому випадку є всі підстави стверджувати, що до основних протиріч, що повсякденно спостерігається соціумом у різних частинах Земної кулі, маємо віднести протиріччя між зниженням соціальної згуртованості під впливом цілого ряду чинників, на яких наголошувалося вище та потребою забезпечення стійкості розвитку економіки й суспільства, а отже й необхідністю нового рівня та якості соціальної згуртованості.

Звернімо увагу на дію лише окремих чинників, які дестабілізують соціально-трудова сферу та “працюють” проти соціальної згуртованості.⁵

Чи не найбільш значимою причиною дестабілізації соціальної згуртованості, що має в останні роки прояв у більшості країн світу, є інтенсивне зростання нерівності у розподілі доходів.

Зазначимо, що у європейських країнах відмінності у рівнях заробітної плати топ-менеджерів та інших працівників є меншими, ніж, наприклад, у США, але й тут вони суттєво перевищують дотеперішні показники. Так, у Німеччині диференціація рівнів заробітної плати окремих категорій працюючих настільки стрімко зросла, що це увійшло у протиріччя з ментальністю німецького суспільства і питання соціальної поляризації стали активно обговорюватися у політичних колах та громадськістю. За словами спікера Бундестагу Вольфганга Тірзе, ще 40 років тому заробітна плата менеджерів була приблизно в 30 разів вищою за середню винагороду за працю зайнятих в економіці, а у 2005 році ці відмінності склали вже 240 разів.⁶

Підкреслимо, що абсолютна більшість населення зарубіжних країн вважає, що існуюча нерівність у розподілі доходів як внутрі країн, так і між ними є занадто великою.⁷

Завершуючи розгляд означеної раніше тенденції зростання нерівномірності у розподілі доходів, ще раз наголосимо на такому. Неупереджений аналіз переконливо свідчить, що розподіл доходів у XX ст. був нерівномірним та погіршився. Згідно з даними

⁵ Детальний аналіз нових, у тому числі небажаних тенденцій у розвитку соціально-трудова сфери міститься у монографії, яка підготовлена за участі автора статті – Глобальна економіка XXI століття: людський вимір: монографія / Д.Г. Лук’яненко, А.М. Поручник, А.М. Колот [та ін.]; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Д.Г. Лук’яненко та д-ра екон. наук, проф. А.М. Поручника. – К.:КНЕУ, 2008.

⁶ Див.:Thierse W. Obszöne Managergehälter//Neue Osnabrcücker Zeitung. 04.01.2005.

⁷ Див.: Колот А.М. Генезис соціальної політики під впливом глобалізації та лібералізації економічних відносин// Україна: аспекти праці. — 2008. — №1. — С.9.

Міжнародного валютного фонду (МВФ) світовий коефіцієнт Джині підвищився з 0,40 в 1900 р. до 0,48 у 2000 р. Незаперечними є й такі дані. Нерівність у світі суттєво зросла в період з 1820 по 1910 рр., залишалась стабільною з 1910 по 1960 рр. і знову посилилася з 1960 р. На рубежі двох тисячоліть нерівність стала, як ніколи раніше, і більш масштабною, і більш глибокою.

Ще одна тенденція у сфері соціального розвитку, що є характерною на рубежі двох тисячоліть, та працює на зниження соціальної згуртованості — це трансформація сформованої в попередні роки так званої *культури солідарності*, яка визнає, вносить, робить легітимними, суспільно доцільними перерозподільну діяльність держави, закладає підґрунтя солідарності поколінь. За висновками багатьох фахівців, в умовах лібералізації економічних відносин, глобальних змін у поведінці економічних інститутів відбувається ерозія «культури солідарності». Натомість набирають силу тенденції, в основу яких покладено «індивідуалізацію» в найширшому її розумінні. Індивідуалізація означає, що окремі індивіди, суб'єкти економічних відносин намагаються вийти з усталеного соціального і територіального середовища та самостійно визначати свій життєвий шлях і власний стиль життя. Зростаюча соціальна і просторова мобільність людей та усвідомлення того, що вони самі є «архітекторами» свого життя, виключають виконання багатьох соціальних зобов'язань. Дедалі меншою стає схильність виконувати зобов'язання як стосовно близьких, рідних, оточення, так і стосовно системи державного соціального страхування.

Зміни, що відбуваються у культурі соціальної поведінки людей, масові настрої десолідарності, намагання людей вирішувати існуючі соціальні проблеми виключно самотужки, дають підстави багатьом науковцям стверджувати про формування у світі, що глобалізується, так званих, «індивідуалізованих суспільств», соціальний розвиток яких здійснюється у все більш несприятливих умовах. Один з дослідників цієї проблематики З. Бауман стверджує, що зростаючі масштаби індивідуалізації як сучасного феномену пов'язані з тим, що люди все більше перебувають у стані неспокою і розгубленості, руйнуються зв'язки соціальної і, навіть, міжперсональної солідарності, пустіє простір суспільно-політичної активності. Індивідуалізація, як суспільне явище, на думку З. Баумана, нині має мало спільного з тим, як його трактували, і що під ним розуміли ще донедавна.⁸

Формування «індивідуалізованого суспільства» відбувається під впливом багатьох чинників, але головний з них - глобалізація та притаманні їй атрибути — зростаючі конкуренція та лібералізація економічних відносин, постійні структурні зрушення, небувала гнучкість ринку праці, яка супроводжується лібералізацією трудового законодавства. У розвиток цієї тези зазначимо, що саме з «тріумфом» гнучкості ринку праці і, зокрема, поширенням нестандартних (нестійких) форм зайнятості, немало зарубіжних і вітчизняних фахівців справедливо пов'язують зростаючу тривогу, невпевненість населення, незахищеність перед очевидними загрозами, страх за майбутнє. При цьому, вищенаведені явища суспільного буття стають не перманентним, а все більш звичним станом більшості людей.

Прикладом лібералізації трудового законодавства, як загальної тенденції, є дані табл. 1, у якій наведено динаміку показників жорсткості законодавства у сфері зайнятості в країнах ОЕСР за шестибальною шкалою.

---

⁸ Див.: Бауман З. Индивидуализированное общество. М., 2005.-С. 46.

Показники жорсткості законодавства у сфері зайнятості (ЗСЗ) в країнах ОЕСР за шестибальною школою⁹

	Індикатор жорсткості ЗСЗ для працівників з постійними контрактами			Індикатор жорсткості ЗСЗ для працівників з терміновим контрактами			Зведений індикатор жорсткості ЗСЗ		
	Кінець 80-х рр.	Кінець 90-х рр.	2003 р.	Кінець 80-х рр.	Кінець 90-х рр.	2003 р.	Кінець 80-х рр.	Кінець 90-х рр.	2003 р.
Країни з ліберальним ЗСЗ									
Австралія	1,0	1,5	1,5	0,9	0,9	0,9	0,9	1,2	1,2
Японія	2,4	2,4	2,4	1,8	1,6	1,3	2,1	2,0	1,8
США	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Канада	1,3	1,3	1,3	0,3	0,3	0,3	0,8	0,8	0,8
Великобританія	0,9	0,9	1,1	0,3	0,3	0,4	0,6	0,7	0,7
Ірландія	1,6	1,6	1,6	0,3	0,3	0,6	0,9	0,9	1,1
Країни з жорстким ЗСЗ									
Греція	2,5	2,3	2,4	4,8	4,8	4,3	3,6	3,5	2,8
Португалія	4,8	4,3	4,2	3,4	3,0	2,8	4,1	3,7	3,5
Італія	1,8	1,8	1,8	5,4	3,6	2,1	3,6	2,7	1,9
Франція	2,3	2,3	2,5	3,1	3,6	3,6	2,7	3,0	3,0
Німеччина	2,6	2,7	2,7	3,8	2,3	1,8	3,2	2,5	2,2
Країни проміжної групи									
Австрія	2,9	2,9	2,4	1,5	1,5	1,5	2,2	2,2	1,9
Данія	1,5	1,5	1,5	3,1	1,4	1,4	2,3	1,4	1,4
Швеція	2,9	2,9	2,9	4,1	1,6	1,6	3,5	2,2	2,2
Фінляндія	2,8	2,3	2,2	1,9	1,9	1,9	2,3	2,1	2,0

⁹ Див.: ОЕСД Employment Outlook. Paris, 2004.

Дані табл. 1 засвідчують, що лібералізація законодавства у сфері зайнятості найбільше торкнулася країн з традиційно більш регульованим ринком праці. В інших країнах ліберальні підходи до норм законодавства у сфері зайнятості збереглися або ж дещо посилювалися.

З розвитком нестандартних форм зайнятості і нестійкістю соціально-трудової сфери у зарубіжній літературі та на практиці все більш вживаними стають терміни - «прекаріат», «прекарії», «прекарізація» (від англ. *precarity*, фр. *precarité* — нестійкість, хиткість, нетривкість, неміцність).

«Прекаріат» у самому загальному трактуванні – це суспільний прошарок, який знаходиться у скрутній, нестабільній соціальній ситуації. Відповідно «прекарії» - усі люди, що перебувають у нестабільних трудових відносинах, на які поширюються нестандартні (нестійкі, атипові, тимчасові тощо) форми зайнятості; усі, хто перебиваються від приробітку до приробітку, від однієї соціальної допомоги до іншої. Що ж стосується терміну «прекарізація», то його можна трактувати як поширення багатоманітних форм нестандартної зайнятості і одночасно як суспільне явище, що пов'язане зі збільшенням прошарку людей, які відчувають хиткість, ненадійність, нестабільність свого стану, свого соціального буття.

Зазначимо, що зростання нестандартної зайнятості охопило практично усі країни світу, у тому числі й економічно розвинені. Так, у країнах – членах ОЕСР нестандартною зайнятістю охоплено за різними оцінками від 15 до 25% працюючих. В цілому ж у світі десятки мільйонів людей працюють на робочих місцях, які знаходяться поза сектором постійної зайнятості. Серед них немало людей, що мають вищу освіту, яка все менше стає гарантією стабільного соціального стану. Наведемо такий показовий приклад. У багатьох країнах - членах ЄС новою тенденцією у сфері зайнятості є масове створення так званих «практикантських» робочих місць для випускників вищих навчальних закладів. За даними опитування, що проведене у Німеччині в 2005 році, число випускників, які отримують після закінчення вищого навчального закладу не постійне, а практикантське місце, невпинно зростає, причому 39% опитаних працюють повний день безоплатно, половина опитаних скаржиться на «утискання» і сприймає ситуацію як «приниження гідності».¹⁰ Масове створення «практикантських» робочих місць призводить до того, що сотні тисяч молодих фахівців упродовж багатьох років знаходяться між світом освіти і світом праці.

Завершуючи аналіз однієї з сучасних тенденцій у сфері соціального розвитку, якою є індивідуалізація, ще раз наголосимо: індивідуалізація у її різноманітних проявах підриває здатність соціуму протистояти загрозам, «працює» на зниження потенціалу партнерських, колективно-договірних відносин, спонукає людей діяти індивідуально, самотужки реагувати на ризики, що виникли, і у такий же спосіб діяти.

Підтвердженням того, що наведені вище тенденції у розвитку соціально-трудової сфери чи не найбільше дестабілізують її стан, є дані одного з останніх опитувань населення країн Європейського Союзу, яке засвідчило, що громадян цього співтовариства все більше турбують дві проблеми: збільшення розриву між багатими і бідними (84% респондентів) і відсутність гаранті отримання гідної роботи (75%).¹¹

Зважаючи на сучасний стан та тенденції розвитку соціально-трудової сфери під впливом глобалізації та інших чинників, що продукують ризики у цій царині, стає зрозумілим підвищений інтерес з боку науковців, політиків, адміністративних органів Європейського Союзу, Ради Європи, інших міжнародних організацій до соціально-трудової проблематики. Ще раз наголосимо, що це є реакцією на негативний розвиток подій у соціально-трудої сфері, проявом яких стала все більша поляризація у доходах населення більшості країн, зростаюча неузгодженість між інтересами соціальних верств та

¹⁰ Див.: <http://www.studentsatwork.org/UNI113303240005739/doc129458A.html>

¹¹ Див.: Крумм Р. Социальный мир и процветание любой страны несовместимы с чрезмерно большим количеством как бедных, так и богатых// Человек и труд. — 2009. — №1. — С.7.

їх груп, дезінтеграція сучасних суспільств, підвищення рівня індивідуалізації у самому широкому розумінні її сутності тощо.

Соціальна згуртованість має стати запорукою соціальної стабільності, толерантних відносин між владою і громадянами в умовах економічної нестабільності, масштабних організаційних, структурних та фінансово-економічних перетворень, які стають повсякденним явищем, породженим глобалізацією та потребою набуття конкурентних переваг; мінімізації ризиків недовіри між соціальними партнерами.

В умовах глобальної нестабільності, перманентних економічних і фінансових криз інвестування у соціальну згуртованість, інвестування у стабільність суспільного розвитку є як ніколи актуальним.

Політичні еліти та владні структури мають врешті-решт усвідомити, що економічне зростання не є самоціллю, воно не забезпечує автоматичного вирішення соціальних протиріч і, в свою чергу, потребує соціального, правового, морального та етичного наповнення.

Сутність доктрини соціальної згуртованості, її значення, складові розвитку стають зрозумілими, якщо цей суспільний інститут розглядати з наступних позицій.

Перша. Соціальна згуртованість заснована на соціальних правах і доступі усіх громадян до своїх прав, а отже реальній можливості ними скористатися та захистити свої права.

Друга. Запорукою соціальної згуртованості є висока довіра громадян до інститутів влади та інших інститутів громадянського суспільства.

Третя. Обов'язковим атрибутом соціальної згуртованості суспільства є соціально відповідальна держава з розгалуженими інститутами соціального захисту та соціальної інтеграції.

Четверта. В основі соціальної згуртованості суспільства – добробут абсолютної більшості громадян, гармонійні й стабільні суспільні відносини.

П'ята. Соціальна згуртованість – це стан суспільства, у якому його члени діють відповідально, соціальний діалог є повсякденною нормою, наявні інститути і процедури сприяють активному залученню людей у публічне, культурне і трудове життя суспільства.

Шоста. Соціальна згуртованість передбачає задіяння демократичних принципів прийняття суспільно значимих рішень.

У сукупності це має створити атмосферу солідарності, утвердження на практиці принципів соціальної справедливості, звести до мінімуму відчуженість, досягти суспільної згоди з ключових питань життєдіяльності людини та її соціального розвитку, мінімізувати соціальну ізоляцію та соціальну дезінтеграцію.

У якості критеріїв (індикаторів) соціальної згуртованості слід розглядати показники, що характеризують рівень диференціації доходів; відносні і абсолютні показники бідності; рівень довіри громадян державним, соціальним, політичним інститутам; наявність дискримінації; рівень маргіналізації та соціальної дезінтеграції.

Справедливості ради зазначимо, що ідея соціальної згуртованості не є принципово новою. Вона пересікається та корелює з основними засадами розбудови соціальної держави, суспільства загального добробуту, формування соціально орієнтованої ринкової економіки, концепцією забезпечення гідної праці тощо. Втім, вона містить нові узагальнюючі риси, має своє предметне поле, сферу застосування та вписується у сучасне розуміння ролі соціальних інвестицій у забезпеченні стабільності соціально-економічного розвитку і добробуту членів суспільства.

Цілком очевидно, що соціальна згуртованість забезпечується не політичними гаслами та лише добрими намірами. Вона має формуватися свідомо, цілеспрямовано, наполегливо за участі усіх соціальних сил. Особлива роль у цьому процесі належить державі. Маємо підкреслити, що в країнах Європейського Союзу, наприклад, за останні два десятиліття обсяг соціальних функцій, які виконує держава, суттєво розширився за рахунок надання державою таких соціальних послуг, як забезпечення зайнятості,

формування інфраструктури для життєзабезпечення інвалідів, соціальний патронаж, розробка та реалізація державних програм підтримки та створення необхідних життєвих умов для окремих категорій населення і регіонів, регулювання міграційних потоків тощо. Водночас очевидним є й те, що на рубежі двох тисячоліть державна соціальна політика економічно розвинених країн спрямована не тільки і не стільки на захист людини від соціальних ризиків (втрати доходів у зв'язку зі старістю, інвалідністю, хворобою тощо), як на реалізацію принципів гідної праці, недопущення різкого матеріального і соціального розшарування, надання громадянам доступу до якісної освіти, охорони здоров'я.

Україна стоїть лише на порозі практичного втілення доктрини соціальної згуртованості у всі сфери суспільного буття. На цьому етапі надзвичайно важливим є усвідомлення органами законодавчої і виконавчої влади, представницькими органами усіх соціальних сил цінностей і пріоритетів, на яких базується зазначена вище доктрина. Підкреслимо, що у діючих в Україні законодавчих і нормативних актах проблематика соціальної згуртованості не знайшла закріплення та постановки щодо цілеспрямованого розв'язання. Втім рівень соціальної згуртованості суспільства залишається не високим і, за нашою оцінкою, має тенденцію до зниження. Останнє – це наслідок зростаючої соціальної нерівності, низького рівня довіри населення до інститутів влади та інших інститутів, масових проявів соціальної дезінтеграції, ерозії соціальної солідарності та цінностей праці.

Інтереси підвищення соціальної згуртованості суспільства потребують реалізації комплексу заходів наукового, прикладного, інституціонального характеру.

Перш за все, вважаємо за необхідне віднести соціальну згуртованість до числа національних стратегій та пріоритетів. Має бути розроблена програма заходів у цій царині як складова стратегії розвитку соціальної політики. Необхідно запровадити ряд заходів інституціонального, управлінського характеру, які мають забезпечити координацію міжвідомчої наукової і практичної діяльності у галузі соціальної згуртованості. Конче необхідно опрацювати та затвердити показники (індикатори) соціальної згуртованості й запровадити моніторинг стану останньої на загальнодержавному та регіональному рівнях. Підвищенню соціальної згуртованості має сприяти ратифікація ряду міжнародних нормативно-правових актів і, зокрема, Європейського кодексу соціального забезпечення.

Для посилення “трудової” компоненти соціальної згуртованості суспільства конче потрібне прийняття нового Трудового кодексу, Законів України “Про соціальний діалог”, “Про виробничу демократію на підприємствах (в організаціях)”, нової редакції Закону України “Про колективні договори і угоди”.

Потребує підвищення регулююча роль держави у соціально-трудої сфері.¹² Важелем останнього (поміж іншого) має стати використання нового, більш широкого переліку мінімальних соціальних стандартів і нормативів, що впливають з Концепції гідної праці, яка розроблена Міжнародною організацією праці.¹³ Отже, мова йде про необхідність розробки національної системи соціальних стандартів і нормативів гідної праці та запровадження її на практиці.

У соціально-трудої сфері важливо забезпечити посилення ролі не лише держави, а й інститутів громадського суспільства, слід переходити на новий алгоритм відносин між профспілками, об'єднаннями роботодавців, політичними партіями, іншими громадськими організаціями, посилювати їх потенціал щодо згуртування суспільства та забезпечення його стійкого розвитку.

¹² Див.: Колот А.М. Соціально-трудої відносини: теорія і практика регулювання: Монографія. – 2-ге вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2008. – С. 60-74, 166-180.

¹³ Під гідною працею у формулюванні МОП розуміється праці високої продуктивності і якості, в сприятливих та безпечних умовах; праця яка приносить кожному працівникові задоволення, дає йому можливість проявити свої здібності і майстерність; це праця з гідною оплатою, за якої права трудящих захищені, а самі вони роблять внесок у загальний добробут.

Узагальнюючи викладене вище ще раз акцентуємо увагу зацікавленого читача на головних засадах доктрини, яка розглядається, її ролі у розвитку сучасної економічної системи.

1. Економічне зростання є матеріальною і фінансовою основою соціального розвитку. Втім високі темпи економічного розвитку недостатні для забезпечення соціальної згуртованості і стабільності. Більше того, без заходів щодо посилення останніх, економічне зростання виявляється все менш стійким.

2. Для завоювання підтримки політики, що спрямована на економічне зростання, з боку широких верств населення вкрай необхідний соціальний прогрес, який має бути розмірний з економічним.

3. Права людини і реальна спроможність їх реалізації, активна участь громадян у суспільному житті та прийнятті суспільно значимих рішень, гідна праця і соціальна справедливість є чинниками, що сприяють суспільній підтримці економічної політики, інших заходів, які спрямовані на стійкий економічний розвиток та є основними домінантами соціальної згуртованості.

4. Соціальну згуртованість правомірно розглядати як одну з конкурентних переваг певного соціуму, яка формує запас міцності, стійкості економічної системи та сприяє більш повному використанню накопиченого людського і соціального капіталу, демонструє нову якість економічного і соціального розвитку.